

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМ. Г.С.СКОВОРОДИ

**ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ
В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ, СПЕЦІАЛЬНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Харків 2023

логопатів.....	322
Гайдук Д.О. Формування уявлень про світ професій у дітей дошкільного віку з інтелектуальними порушеннями як засіб профорієнтації у закладах дошкільної освіти.....	325
Гаменко В.Е. Дидактична гра як засіб корекції звуковимови у дітей дошкільного віку.....	328
Гевеленко Г.В. Особливості розвитку та корекційно-виховна робота з дітьми з затримкою психічного розвитку.....	331
Горбунова Т.М. Вплив продуктивних видів діяльності на формування моторного праксису у дітей із загальним недорозвиненням мовлення.....	334
Грицай О. С. Використання засобів альтернативної комунікації у роботі з дітьми з РАС.....	337
Гуріна С.С. Формування техніки читання у дітей із затримкою мовленнєвого розвитку.....	342
Демченко Н.О. Використання дидактичних ігор та ігрових прийомів у роботі з розвитку мовленнєвої активності дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення.....	345
Дем'яновська А.А. Формування дієслівної лексики дітей із загальним недорозвиненням мовлення.....	350
Дем'янюк С.С. Організація безбар'єрного просторового середовища дітей в інклюзивному класі.....	354
Довженко А.О. Логопедична робота зі стимуляцією мовленнєвої активності у дітей молодшого віку	356
Докійчук І.О. Формування відповідального ставлення до здоров'я у системі здоров'язбережувальної діяльності в закладах освіти.....	359
Дорошева С.О. Теоретичне обґрунтування проблеми використання театралізованої діяльності як засобу соціалізації дітей молодшого шкільного віку з порушеннями мовлення.....	362
Дюсембіна А.С. Мнемотехнічні прийоми як засіб корекції звуковимови у дітей старшого дошкільного віку.....	369
Єльцова О.Є. Поняття про систему ресс та її застосування у роботі з дітьми зі складними порушеннями розвитку.....	372
Єна А. Психолого-педагогічні умови збереження психічного здоров'я дітей із розладами аутичного спектра.....	377
Заскалько О.М. Особливості розвитку самооцінки у молодших школярів та підлітків із заїканням.....	382
Земляна К.А. Роль трудового навчання в процесі професійного самовизначення дітей з інтелектуальними порушеннями.....	386
Зінченко Д.А. Логопедична робота з розвитку мовленнєво – рухового апарату в дітей дошкільного віку, які страждають на дизартрію.....	387
Зюзін Ю. В. Принципи корекції мовленнєвого розвитку дітей засобами фізичного виховання.....	391
Кандаурова Е. В. Використання ігрових прийомів в логопедичній роботі зі стимуляції мовленнєвої активності у дітей молодшого дошкільного віку	395
Кизько Ю.В. Особливості модифікації підручників та посібників для	

11. Оваденко Т.Л. Дидактичний матеріал для навчання читання по складах дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку для дітей з ООП.2021. URL: <https://vseosvita.ua/library/didakticnij-material-dla-navcanna-citanna-po-skladah-ditej-starsogo-doskilnogo-ta-molodsogo-skilnogo-viku-dla-ditej-z-ooop-448553.html>
12. Фішер Г.С. Заняття з корекційно-розвивальної діяльності "Формування та розвиток читацьких навичок у дітей із затримкою психічного розвитку ." 2019. URL: <https://naurok.com.ua/zanyattya-z-korekciyno-rozvivalno-diyalnosti-formuvannya-ta-rozvitok-chitackih-navichok-u-ditey-iz-zatrimkoyu-psihichnogo-rozvitku-135898.html>

Демченко Н.О.

Здобувач вищої освіти

спеціальності 016 «Спеціальна освіта. Логопедія»

Науковий керівник: Мірошниченко О. М.

кандидат педагогічних наук, доц. каф. спеціальної педагогіки

Харківський національний педагогічний

університет імені Г. С. Сковороди

ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР ТА ІГРОВИХ ПРИЙОМІВ У
РОБОТІ З РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВОЇ АКТИВНОСТІ
ДОШКІЛЬНИКІВ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ ІІ
РІВНЯ

Актуальність дослідження. Сучасні умови вимагають нових підходів до організації навчання і виховання, які б сприяли формуванню і розвитку дитини в тісному і постійному взаємозв'язку з природним та соціальним середовищем, здатності до соціально-значимої діяльності, швидкої адаптації під час зміни життєвих обставин. Досягненню мети навчання мови та реалізації навчання, яке на перший план висуває завдання створення сприятливих умов для виявлення і розвитку здібностей дитини, задоволення їх потреб та інтересів, розвитку пізнавальної активності і творчої самостійності сприяє використання дидактичних ігор.

Застосування дидактичних ігор як засіб роботи логопеда – суттєвий резерв підвищення ефективності навчально–виховного процесу та взаємодії і взаєморозуміння між педагогом і дитиною дошкільного віку. Гра, якщо вона правильно організована, більше ніж яка-небудь інша діяльність дозволяє всебічно та з більшою повнотою розвивати самостійність і самодіяльність дошкільників на заняттях з розвитку мовлення залежно від вікових особливостей.

Проблемі гри дітей дошкільного віку присвячені багато досліджень. До таких досліджень відносяться дослідження, спрямовані, на вивчення теорії рольової творчої гри Л.С. Виготського, С.А. Рубінштейна, О.М. Леонтьєва, Ф.І. Фрадкін, А.П. Усовой, Д.Б. Ельконіна, Т.Є. Коннікова, Д.В. Менджеріцкой, Р.І. Жуковської, А.В. Черкова, Т.А. Маркової, Н.Я. Михайленко, Р.А. Іванової та ін. Вивченням особливостей і значенням дидактичних і рухливих ігор займалися Є.І. Радіна, А.І. Сорокіна, Є.І. Удальцова, В.Р. Беспалова, З.М. Богуславська, Б.І. Хачапурідзе, В.М. Аванесова і ін. Значенням гри в художньому вихованні дітей займалися Н.А. Ветлугіна, Н.П. Сакуліна та ін.

Таким чином, нами обрана тема дослідження у такому формулюванні:

«Використання дидактичних ігор та ігрових прийомів у роботі з розвитку мовленнєвої активності дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення II рівня».

Об'єкт дослідження: розвиток мовлення дошкільників з порушенням мовлення II рівня. Предмет дослідження: дидактичні ігри як засіб логопедичної роботи формування мовлення у дітей дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Мета дослідження: вивчення значення дидактичних ігор як засобу логопедичної роботи у дошкільників із загальним недорозвиненням мовлення II рівня.

Враховуючи об'єкт, предмет, мета було поставлено ряд конкретних завдань:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з досліджуваної проблеми.
2. Виявити особливості мовленнєвого розвитку у дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мови II рівня.
3. Розробити педагогічну технологію корекції лексико-граматичного ладу мовлення, засновану на використанні ігрових прийомів.
4. Оцінити ефективність проведеної логопедичної роботи.

Гіпотези: нами було висунуто припущення про те, що корекція загального недорозвинення мови буде більш ефективною за умови обліку:

- провідного виду діяльності;
- психолінгвістичних уявлень про системну будову лексики і законах граматичного структурування;
- характеру проявів лексико-граматичних порушень;
- індивідуальних мовних і психічних особливостей дітей із загальним недорозвиненням мовлення.

Методи дослідження: теоретичний аналіз психолого-педагогічної, логопедичної, методичної літератури з теми дослідження; психолого-педагогічний експеримент; кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Практична значущість роботи полягає в тому, що розроблена нами педагогічна технологія, заснована на використанні різних ігрових прийомів, що впливають на розвиток лексико-граматичного ладу мовлення, може представляти інтерес для практичних працівників: логопедів, дефектологів, вихователів - працюють з дітьми дошкільного віку.

Під час мовленнєво-ігрової діяльності у дітей формується мовленнєво-ігрова компетенція. Мовленнєво-ігрова компетенція – це комплексна характеристика особливості, полікомпонентний утвір, чинниками якого виступають діалогічна, монологічна, когнітивно-мовленнєва, виразно-емоційна, оцінно-естетична, театральна-ігрова та ігрова компетенція.

Протягом усього дитинства у житті дітей взаємодіють різні види діяльності: пізнавальна, художня, образотворча, ігрова, трудова. Слід зазначити, що взаємодія – це взаємний зв'язок різних видів діяльності, що супроводжують життя дитини і в яких дитина діє і живе: ігрова, образотворча,

пізнавальна, художня, музична, мовленнєва, комунікативна, навчально-мовленнєва, навчальна, побутова, трудова.

На основі взаємозв'язку мовленнєвої і ігрової діяльності дітей безпосередньо використовуються словесні ігри, мовленнєві та ігрові методи.

Різноманітність ігрових засобів створює широкі можливості для того, щоб педагог міг вибрати саме таку гру, яка найбільше відповідає меті занять. Проте, як показали дослідження психологів і педагогів, якщо гра використовується епізодично, вона не забезпечує стійкого позитивного ставлення дошкільників до навчального процесу.

При підборі і розробці дидактичних ігор слід враховувати, що темп і ефективність засвоєння змісту навчання пропорційні інтересам дітей і діяльності, яку вони виконують. Знання починаються з чуттєвого сприйняття, з допомогою уявлень переходить у пам'ять, а потім через узагальнення одиничного формується розуміння загального.

У ході гри мовнорозумова діяльність дітей стає більш евристичною і творчою, підвищується її мотивація. Обговорення повинно проходити у доброзичливій формі. Активність дітей - головний критерій ефективного проведення гри. У дидактичних іграх дошкільники спостерігають, порівнюють, класифікують предмети за певними ознаками, виконують аналіз і синтез, роблять узагальнення. Багато ігор потребують вміння викладати свої думки у зв'язній і зрозумілій формі, використовуючи відповідну термінологію.

Гру можна пропонувати на початку заняття (бесіда про погоду, повторення матеріалу, який буде опорою заняття; з'ясування і приведення в систему цінностей, набутих завдяки спостереженням навколишньої дійсності).

Ігри, що пропонують на початку занять, мають збудити думку дитини, допомогти їй зосередитись і виділити основне, найважливіше, спрямувати увагу на самостійну діяльність. Проте слід пам'ятати, що окремі ігри занадто збуджують емоції дітей, надовго відвертають їхню увагу від основної мети заняття. Адже діти в цьому віці ще не вміють керувати своїми емоціями, переключати увагу, зосереджуватись у потрібні моменти.

Ігри важливо проводити систематично й цілеспрямовано на кожному занятті, починаючи з елементарних і поступово ускладнюючи й урізноманітнюючи їх у міру нагромадження знань дитини, вироблення вмінь і навичок, засвоєння правил гри, розвитку пам'яті, виховання кмітливості, самостійності, наполегливості тощо [2, 172]. Слід віддавати перевагу таким дидактичним іграм, організація яких не потребує багато часу на приготування відповідного обладнання, у яких може бути задіяна значна кількість дітей. Це мають бути ігри, які містять легкі для запам'ятовування правила, передбачають швидку відповідь, зосередження довільної уваги.

Наприклад: гра "ГОСТІ ПРИЙШЛИ"

Мета: Ознайомити дітей з назвою посуду. Навчити розрізняти предмети за кольором, формою, призначенням.

Обладнання: ляльковий посуд, стіл, лялька і зайчик.

Хід: Вихователь пояснює, що до ляльки прийшли гості, тому потрібно накрити стіл, дає малюкові доручення: «Постав салфетки на середину столу,

постав чашки з блюдцями і поклади чайні ложки». Під час виконання завдання вихователь задає питання, активуючи мову дітей: «що ти робиш? Якого кольору чашка? Що можна пити з чашки?» і т.п. Якщо малюк не може, вихователь сам відповідає на запитання.

Гра «Пригости ведмедиків чаєм»

Мета: Закріпити назву предметів посуду, її величини.

Обладнання: Два набору лялькової посуду і два ведмедика, які відрізняються за величиною.

Хід: Вихователь каже, що до дітей у гості прийшла мама ведмідь зі своїм ведмежатком і пропонує дітям пригостити їх чаєм: «Давайте накриємо стіл.

Ведмідь-мама - велика. Вона буде пити чай з великої чашки, а ведмідь-синок - маленький, він буде пити чай з маленької чашки». Потім вихователь пропонує дитині розставити чашки і роздати ложечки відповідно величиною ведмедиків, що сидять за столом. Важливо стежити за правильністю виконання завдання, при необхідності, допомагати дитині, коментуючи свої і його дії; активізувати словник за допомогою навідних запитань.

Гра «Лото»

Мета: Навчити впізнавати і називати зображені на картинках предмети, незалежно від їх кольору або величини; узагальнювати їх за призначенням і використанню.

Обладнання: Набори предметних картинок: «Одяг», «Посуд», «Меблі», «Транспорт», «Іграшки» і т.д. (Число картинок з кожної серії повинна відповідати кількості дітей).

Хід: Вихователь показує дітям картинку, на якій зображено, наприклад, тарілка і каже: «Що це? (Діти відповідають). Правильно. Тарілка - це предмет посуду. Де ще намальована посуд?». Діти, самостійно або з допомогою вихователя, шукають і показують потрібні картинки і називають, що на них намальовано.

Гра «Доручення»

Мета: Вчити дітей розрізняти і називати іграшки, а також виділяти їх розмір; розвивати слухове сприйняття, вдосконалювати розуміння мови.

Обладнання: Великі й маленькі собачки, машинки, коробочки, м'ячі, чашки, кубики, лялька.

Хід: Вихователь показує дитині іграшки і предмети і пропонує назвати їх, відзначаючи їх розмір. Потім дає малюкові наступні завдання:

- Велику собаку напої чаєм з великої чашки, а маленьку - з маленької;
- Покатай ляльку у великій машині;
- Постав маленьку собаку біля ляльки;
- Побудуй для великої собачки будиночок з великих кубиків, а для маленької - з маленьких;
- Візьми маленьку собачку і посади її на килим;
- Візьми велику собаку і посади її у велику коробку;
- Збери маленькі кубики в маленьку коробку, а великі - на велику й т.п.

Якщо дитина помиляється, собачка показує своє незадоволення (гарчить або відвертається).

Під час гри вихователь має постійно контролювати діяльність дітей, виконання ними правил, спрямовувати гру за питаннями чи репліками та непомітно підтримувати, підбадьорювати їх, запобігати виникненню можливих конфліктів між дітьми, не допускати помилкових дій тощо. В жодному разі вихователь не повинен захоплюватися лише дидактичною метою гри, недооцінюючи її виховне значення. Жодне порушення правил не повинно залишатись поза увагою педагога. Залежно від обставин він має знайти час і досить вимогливо та справедливо вказати дитині на його недоліки в грі, пояснити, до чого призводять подібні вчинки (нечесність, несумлінне ставлення до обов'язків) на виробництві, в повсякденному житті тощо. Проте під час гри не треба робити довгих зауважень, повчань, оскільки це погіршує настрій дитини, послаблює її інтерес, гальмує увагу.

Актуальність широкого застосування ігор під час навчально-виховного процесу підтверджується можливістю вирішення багатьох проблем і протиріч сучасної освіти. Завдання кожного вихователя - створити умови для всебічного розкриття і розвитку активної творчої особистості дитини. Тільки за умови відчуття дошкільника задоволення від творчості відбувається формування стійких пізнавальних потреб. Неодмінна умова психічного розвитку дитини - потреба і готовність діяти, і саме гра, інтегрована у навчально-пізнавальний процес, допомагає не тільки засвоїти навчальну інформацію, а й виявити активність, творчість [5, 27].

Отже, цікавість до навчальних ігор, і впродовж багатьох років не згасає.

Починають з'являтися нові напрями та дослідження. Але нині недостатньо теоретично обґрунтувати ігрові методи, форми, технології їх застосування, якщо не розробити структуру ігрового навчання для дітей. Гра у навчальному процесі становить та створює мотивацію та збуджує інтерес, підвищує рівень навчальної праці та розвиває комунікативні навички дітей, а головне мовлення дитини. Гра порівняно з іншими формами навчання, полягає в тому, що своєї мети вона досягає непомітно для дитини, тобто їй не треба ніяких способів насильства над дитиною. Окрім того, дитина під час гри відчуває себе вільно та комфортно. Педагог коли підбирає ігри, повинен поєднувати такі елементи, як пізнавальний та ігровий. Ігрові методи впливають на розвиток логічного мислення, теоретичних знань та практичних умінь. Готуючись до заняття, педагог повинен чітко продумати послідовність ігрових дій, організацію дітей, тривалість гри, її контроль, підбиття підсумків та оцінку.

Література

1. В. П. Іванова, В.О. Малишевська «Дидактичні ігри в логопедичній роботі» Сучасні проблеми логопедії та реабілітації (14 квітня 2017 року, м. Суми)
2. Артесова Л. моделі структур дидактичної гри//Дошкільне виховання. N 4. 2005.
3. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи: навч. посібник. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012.
4. Богуш А. М. Витоки мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку : Програма та методичні рекомендації. К. : ІЗІН. 1997.
5. Шеремет М. К. Логопедія. Підр., 2-ге вид., переробл. та доп. К.: Видавн. дім Слово. 2010